

دغدغه‌های جامعهٔ ایرانی

حسین آریافر

سرشناسه: اریافر، حسین، ۱۳۵۶-
عنوان و نام پدیدآور: دغدغه های جامعه‌پیرانی / حسین آریافر.
مشخصات نشر: تهران: متن گستران آریا، ۱۳۸۸
مشخصات ظاهری: ۱۸۰ س.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۵۳۲۶-۳-۹-۱۱: ۳۵۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه به صورت رد نویسی.
موضوع: رفاه اجتماعی - ایران
موضوع: حقوق مدنی - ایران
موضوع: قانون و اخلاق
H۷385/2 رده بندی کنگره: ۱۳۸۸ ع ۷ / ۴۴
رده بندی دیویی: ۳۶۱/۶۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۱۹۶۱۹۲۲

نام کتاب: دغدغه های جامعه ایرانی

نویسندگان: حسین آریافر.

چاپ و صحافی: منصوری

لیتوگرافی: کلک

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۵۳۲۶-۳-۹-۱۱: ۳۵۰۰۰ ریال

نوبت چاپ: اول - سال ۱۳۹۳

تیراژ: ۱۱۰۰

قیمت: ۳۵۰۰۰ ریال

انتشارات: متن گستران آریا

آدرس: تهران، خیابان شریعتی، روبروی خیابان بهار شیراز، خیابان کاج، پلاک ۶۷، واحد ۳

تلفن: ۷۷۶۴۶۳۳۸-۹ تلفکس: ۷۷۶۲۵۸۶۴

فهرست مطالب

مقدمه

بخش اول: کلیات

فصل نخست: مفهوم حقوق شهروندی

- ۱- انسان، موضوع حقوق شهروندی
- ۲- حقوق طبیعی، حقوق شهروندی، روح قانون
- ۳- ویژگی‌های حقوق شهروندی

فصل دوم: پیشینه حقوق شهروندی

- ۱- پیشینه حقوق شهروندی در دوران باستان
- ۲- پیشینه حقوق شهروندی در ایران

فصل سوم: حقوق شهروندی در ایران

- ۱- حقوق شهروندی در قانون اساسی
- ۲- حقوق شهروندی در دستگاه قضایی
- ۳- حقوق شهروندی در قواعد حقوقی

فصل چهارم: مصادیق حقوق شهروندی

الف) حقوق مدنی

ب) حقوق اجتماعی

فصل پنجم: اخلاق و حقوق

الف) ویژگی‌های قاعده حقوقی

ب) تفاوت دستورهای حقوقی و اخلاقی

بخش دوم: مبانی حقوق شهروندی و اخلاق

فصل اول: مبنای نظری

۱- تعریف و مفهوم‌شناسی

۲- گستره مباحث شهروندی

۳- پیشینه تاریخی

فصل دوم: اسلام و حقوق شهروندی

۱- حقوق مدنی

۲- حق آزادی

۳- حق امنیت

بخش سوم: حقوق شهروندی و عرصه عدالت

فصل اول: مفهوم و مبنای حق عدالت

مفاهیم و تعاریف

فصل دوم: فرمان ۸ ماده‌ای امام خمینی

- ۱- اجتناب از رفتارهای غیراسلامی
- ۲- عدم توقیف یا احضار بدون حکم قاضی
- ۳- ممنوعیت تجسس و کشف اسرار مردم
- ۴- موارد استثناء همانند براندازی نظام و ترور شخصیت‌ها
- ۵- حرمت افشای گناهان و جرائم مردم
- ۶- لزوم نظارت مسئولان قضایی و اجرایی و برخورد با مأموران متخلف

بخش چهارم: زنان، اخلاق و حقوق شهروندی

فصل اول: جایگاه حقوق زنان

فصل دوم: تأثیر شغل در همسرگزینی

- ۱- تغییرات جسمی
- ۲- تغییرات روانی
- ۳- مشکلات عاطفی
- ۴- مشکلات رفتاری
- ۵- مشکلات تحصیلی

۶- مشکل با قانون

۷- مشکل تغذیه

۸- مواد مخدر، روان‌گردان‌ها و الکل

۹- سوءرفتار

۱۰- بیماری‌های ذهنی

۱۱- شوک والدین

۱۲- توصیه‌های مهم

فصل سوم: آثار اشتغال و بیکاری زنان

الف - پیامدهای مثبت اشتغال

ب - پیامدهای منفی اشتغال

فصل چهارم: زنان و جهانی شدن

۱- تغییر تعاریف در واژه‌های کلیدی اقتصاد

۲- جابه‌جایی تدریجی قدرت از دولت‌های محلی به نهادهای بین‌المللی و

شرکت‌های فراملیتی

۳- تغییر تئوری‌های حاکم بر جهان اقتصاد

۴- تغییر در تقسیم کار جهانی از شیوه خوشه‌ای به خطی

۵- جهانی‌شدن اقتصاد و تأثیر آن بر وضعیت زنان

مقدمه

هر چند، «اخلاق» باید یکی از پایه‌های حقوق و «قانون و قانون‌گذاری» باشد، افزون بر قواعد نانوشته اخلاقی و عرفی، آنچه در این کتاب مورد بحث قرار خواهد گرفت، موارد بسیاری از مراتب اخلاق، عرف و حقوق شهروندی است که یا در چرخه قانون‌گذاری مغفول مانده یا به آن‌ها توجه شده، اما در نهایت به شکلی دیگر اعمال شده است.

البته از دستورات و احکام اخلاقی که به رشد و تعالی شخصی ناظر است، فراوان سخن به میان آمده، تا شخص مراقب باشد که عمرش را به بطالت نگذراند؛ بنابراین از این جهت کمبودی به نظر نمی‌رسد. اما در بخشی که ناظر به اخلاق اجتماعی و مدنی در ارتباط با حقوق شهروندی است، همچنان نیاز است که بیاموزیم و این کتاب می‌کوشد تا به همگان یادآوری کند که اخلاق اجتماعی چرا مهم است و باید رعایت شود.

مفهوم «حقوق شهروندی»، از جمله مفاهیمی است که درک آن، نیازی به جست‌وجو در مبانی علمی حقوق سنتی ندارد. کافی است به پیرامون خود بنگریم و مسائل روز را در جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنیم، دریابیم؛ مسائلی که تا

پیش از برخورد با آن، اهمیتی بدان نداده و درست از همین زاویه نیز بارها آسیب دیده و می‌بینیم؛ یعنی مسائلی که در زندگی اجتماعی، بسیاری از شهروندان را به دلیل ناآگاهی از آن‌ها با دردسرهای فراوانی مواجه می‌سازد؛ حال آن‌که آگاهی نسبی و درک صحیح آن، می‌تواند بسیاری از زیاده‌خواهی‌ها را کاسته، اقتصاد و فرهنگ سالم به ارمغان آورد. البته نباید زیبایی‌های زندگی شهروندی و خانوادگی را به ورطه عقده‌گشایی و جدایی کشاند. پاره‌ای از این مسائل، پیش از بازخورد در زندگی شهروندان، در ورطه مسائل سیاسی گرفتار می‌آید و از این‌رو تنها چیزی که از آن به خاطر نمی‌ماند، همانا اجتماعی بودن آن و نیز فلسفه وجودی حقوق شهروندی است.

مسائل موجود در محیط اجتماعی جامعه ایرانی، انگیزه‌ای است برای هر کس که دغدغه اجتماعی دارد و نمی‌خواهد به گوشه‌ای رفته، ساکت بنشیند.

از سوی دیگر، حق طبیعی هر فرد برای بهره‌مند شدن از حداقل استاندارد رفاه اقتصادی و امنیت، بعد اجتماعی حقوق مردمی است. بنابراین تأمین رفاه اعضای جامعه، بُعد دیگر از حقوقی است که شهروندان بر دولت دارند. به عنوان مثال، فرصت تغییر پایگاه اقتصادی- اجتماعی، خدمات بهداشتی درمانی، حمایت از بازنشستگان و معلولان و غرامت‌هایی که برای افراد آسیب‌دیده پرداخت می‌شود همه و همه با معیارهایی که سازمان‌های مختلف برای رفاه اجتماعی معرفی

می‌کنند، همخوانی دارد؛ بنابراین بررسی وضعیت رفاه اجتماعی در شهر، به‌نوعی رسیدگی به حقوق اجتماعی شهروندان است.

شاخص‌هایی که در ایران برای رفاه اجتماعی در نظر گرفته می‌شود، عبارتند از: آموزش و پرورش، بهداشت، درمان، تغذیه، مسکن، اشتغال جمعیت و نیروی انسانی، هزینه و درآمد تأمین اجتماعی. در کنار این شاخص‌های اصلی، چند شاخص فرعی نیز برای رفاه در نظر گرفته می‌شود؛ از جمله: گذران اوقات فراغت و دسترسی به تسهیلات فرهنگی، محیط‌زیست، امنیت فرد در برابر تجاوزات مالی و جانی.

بنابراین می‌توان رفاه اجتماعی را به‌عنوان باطنی مستقیم به نیازهای انسان، تعریف کرد؛ هرچند در این صورت باید محدوده نیازهای انسان را مشخص کرد تا حوزه کاری مؤسسات رفاهی روشن شود.

هنگامی که در مورد نیازها سؤال می‌شود، بسیاری از افراد، بی‌اختیار پاسخ می‌دهند: غذا، لباس و پناهگاه. براین اساس، نیاز برابر است با زنده بودن و اگر کسی زنده است، سایر نیازها اهمیتی ندارد؛ در این الگو نقش رفاه اجتماعی فقط حفظ بقای مردم خواهد بود؛ اما درک منطقی‌تر از رفاه نشان می‌دهد که انسان نیازهای دیگری نیز دارد که ضرورتاً با ادامه بقا مرتبط نیست. انسان اجتماعی نیازهایی دارد که اگر مهم‌تر از احتیاجات بیولوژیکی نباشد، کم‌اهمیت‌تر از آن‌ها نیست؛ در این صورت انواع نیازهای متعارف انسان را می‌توان به نیازهای روانی،

جسمی و اجتماعی تقسیم کرد که اولویت هر کدام بسته به محیط مورد مطالعه متفاوت است.

افرادی که فاقد آمادگی‌های خاص هستند، ناتوان نیستند؛ مهارت‌های فردی یا گروهی را ندارند؛ همچون بی‌سوادان، آموزش ندیده‌ها، کسانی که فاقد مهارت‌های لازم هستند، افرادی که رفتارها یا مهارت‌های اجتماعی را نیاموخته‌اند؛ همچنین کسانی که برای انجام وظایف و مسئولیت‌های زندگی آماده نشده‌اند؛ مثلاً خدمات مشاوره قبل از ازدواج، مختص کسانی است که برای شروع زندگی زناشویی، فاقد آمادگی هستند. قربانیان حوادث غیرمترقبه، افرادی هستند که برای انجام امور عادی، آمادگی و توانایی لازم را دارند، اما به دلیل شرایط بحرانی، نیاز به حمایت موقت دارند؛ این بحران‌ها عبارتند از: حوادث طبیعی مثل توفان، زلزله، آشفته‌گی‌های اجتماعی، مثل شورش‌ها و وضعیت‌های محیطی، مثل آلودگی آب و هوا.

از طرفی افراد دیگری در جامعه هستند که در قالب افراد ضداجتماع، مجرم، زندانی و... طبقه‌بندی می‌شوند. این دسته از افراد نیز نیازهایی دارند که شیوه تأمین آن‌ها با سایر افراد متفاوت است؛ برای مثال، مجرمان به تنبیه نیاز دارند، اما بیماران به درمان.

علاوه بر نیازهایی که مطرح شد، نیازهایی وجود دارند که از جامعه تأثیر می‌گیرند یا در اثر مشکلات جامعه ایجاد می‌شوند؛ مثلاً جوامع در حال گذار یا

در حال انتقال از اقتصاد مبتنی بر کشاورزی به مرحله صنعتی، شمار فراوانی از افراد را درگیر مسئله‌ای به نام بیکاری می‌کنند؛ در حالی که در جایی دیگر، یعنی صنعت، مشکل فقدان کارگر ماهر را دارند. در نتیجه، نظام‌های رفاهی، باید برنامه‌هایی را در پیش بگیرند تا هم مشکل بیکاری حل شود و هم مشکل کمبود نیروی کار کاهش یابد.

به این ترتیب، ملاحظه می‌شود که به دلیل گستردگی نیازهای انسان، دامنه فعالیت‌های مؤسسات رفاهی نیز گستره وسیعی را در برمی‌گیرد که این فعالیت‌ها از آن‌جا که ارتباط مستقیمی یا توسعه جوامع دارد، روزه‌روز بر اهمیتشان افزوده می‌شود؛ زیرا شاخص‌هایی که برای توسعه انسانی معرفی می‌شود، همان حوزه‌های رفاه اجتماعی است که برای بخش کشورها از نظر میزان توسعه انسانی به کار می‌رود.

در بعد اجتماعی، مسائلی چون امنیت، مهارت اجتماعی، فراغت، اشتغال، خانواده، آسیب اجتماعی، جمعیت، گروه‌های در معرض خطر - از جمله زنان و کودکان - و مشارکت اجتماعی - برجسته می‌شود و بالاخره در بعد اقتصادی، فقر، امنیت، توسعه اقتصادی، اشتغال، مسکن، سامانه پرداخت یارانه‌ای، اقتصاد خیره‌ای و غیرانتفاعی، عدالت اجتماعی، حمایت اقتصادی از اقشار آسیب‌پذیر و... قابل بررسی است. بررسی هر یک از مؤلفه‌های این چهار بُعد، خود بحث

جداگانه‌ای می‌طلبد؛ زیرا گستردگی مصادیق رفاه اجتماعی، اجازه بررسی همه ابعاد آن را نمی‌دهد.

بررسی وضعیت این ابعاد، اهمیت بیشتری دارد؛ زیرا در حال حاضر توسعه انسانی یکی از شاخص‌های تعیین‌کننده در چگونگی وضعیت توسعه‌یافتگی جوامع است؛ به طوری که بعضی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی - از جمله: بهداشت، آموزش، میزان سواد، دسترسی به آب سالم و نظایر آن - دقیقاً با شاخص‌های رفاه منطبق است.